

УДК 636:338.439.4

ОПТИМІЗАЦІЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Вишнеєвська О.М. – к.е.н., доцент, Миколаївський ДАУ

Постановка проблеми. Відповідно до Державної цільової програми розвитку села до 2015 року аграрний сектор забезпечує продовольчу безпеку та продовольчу незалежність країни, формує 17,0 % валового внутрішнього продукту та близько 60,0 % фонду споживання населення [1]. Аграрний сектор України є одним з основних бюджетоутворюючих секторів національної економіки, частка якого у зведеному бюджеті України за останні роки становить до 9,0%, а також займає друге місце серед секторів економіки у товарній структурі експорту після експортоорієнтованих галузей промисловості (машинобудування, хімічна та металургійна галузі). Аграрний сектор сприяє розвитку інших галузей, які поставляють засоби виробництва та споживають продукцію сільського господарства як сировину, а також надають транспортні, торговельні та інші послуги.

Особлива роль аграрного сектора у соціально-економічному житті країни обумовлюється унікальним поєднанням сприятливих природно-кліматичних умов та геостратегічним положенням, спроможністю України зайняти вагоме місце на міжнародному продовольчому ринку.

Стан вивчення проблеми. Дослідження питання розвитку аграрного сектора економіки та ресурсозабезпечення розглянуто у значній кількості наукових праць вітчизняних науковців, а саме: Амбросова В.Я., Андрійчука В.Г., Галушко В.П., Гудзинського О.Д., Дем'яненка М.Я., Лукінова І.І., Маліка М.Й., Саблука П.Т., Топіхи І.Н., Червена І.І., Шебаніна В.С., Шкільова О.В., Шпичака О.М. та інших.

Але в умовах недостатнього фінансового забезпечення більшості вітчизняних товаровиробників та загострення питання щодо продовольчої безпеки країни необхідною складовою є обґрунтування причин та наслідків недостатнього розвитку вітчизняного аграрного бізнесу з використанням досвіду інших

країн. Особливої гостроти набуває означена проблема в галузях, які втратили значний потенціал як кількісно, так і якісно. Актуальність питання є очевидною і в умовах реалізації сільськогосподарської продукції на зовнішні ринки, використання сільськогосподарської сировини для виробництва продуктів харчування як для внутрішнього ринку, так і на експорт.

Завдання і методика дослідження. Метою проведення дослідження є обґрунтування складових оптимізації ресурсного потенціалу аграрного сектора економіки для забезпечення продовольчої безпеки. Методика дослідження ґрунтується на побудові інтегрального показника оцінки ресурсного потенціалу та можливостей оптимізації у розрізі окремих видів ресурсів аграрного сектора економіки.

Результати дослідження. Проведені дослідження надають можливість стверджувати, що актуальними проблемами на селі є: відсутність мотивації до праці, бідність, трудова міграція, безробіття, занепад соціальної інфраструктури, поглиблення демографічної кризи та вимирання сіл. Доведено, що слабкі або відсутні темпи соціально-економічного розвитку сільських територій привели до загострення питання у забезпеченні аграрного сектора якісними та підготовленими до праці трудовими ресурсами. Слабкі мотиваційні заходи відображають негативну тенденцію у віковій структурі зайнятих та загострення демографічної ситуації [2].

Складність впровадження та реалізації системних реформ аграрного сектора породжує значну кількість проблемних питань, які потребують комплексного вирішення. Розвиток соціальної сфери села та сільських територій, а як наслідок, аграрного сектора пов'язані із забезпеченням відповідних соціальних стандартів та нормативів у сільській місцевості з урахуванням регіональних особливостей.

Державною цільовою програмою розвитку села до 2015 року передбачено забезпечення впровадження соціальних стандартів і нормативів у сільській місцевості, розробка форми паспорта соціального розвитку сільських територій та методики його заповнення, проведення паспортизації сільських населених пунктів, з урахуванням результатів якої планується розробити регіональні програми розвитку сільських територій.

Основною розвитку залишається ресурсний потенціал окремих регіонів та сільських територій, який за умови оптимізації на-

дасть можливість отримати соціоекологоекономічну ефективність діяльності аграрного сектора. Саме ресурсний потенціал є вхідною основою забезпечення стійкого розвитку сільських територій, аграрного сектора та продовольчої безпеки країни.

Доведено, що ресурсний потенціал є синтетичним показником. До складу сукупного ресурсного потенціалу входять різні види приватних потенціалів: земельний, трудовий, енергетичний, матеріальний, фінансовий, інноваційний, інвестиційний, інфраструктурний, біокліматичний, інформаційний та інші. Кожен із них має свою самостійну область формування, використання та розвитку. Окремі види потенціалів піддаються кількісному і якісному вимірюванню та оцінці. До них належать трудовий, матеріальний, земельний, технічний, енергетичний, фінансовий, інвестиційний, біокліматичний. Інша група потенціалів може бути вимірною і оцінена лише умовно, наприклад, інфраструктурний, інституційний. Третя група потенціалів практично не піддається ані кількісним, ані якісним вимірам та оцінкам: інноваційний, інформаційний та інші види ресурсних потенціалів.

Сукупність усіх потенціалів індивідуальних видів ресурсів, кожен з яких окремо характеризується за своїми кількісними та якісними параметрами і внутрішньою структурою, у рамках певної організаційної та територіальної обмеженості формує ресурсний потенціал галузі, суб'єкта господарювання або території [3].

Відповідно, можна розглядати: галузевий ресурсний потенціал, потенціал територіально-адміністративного регіону, району, ресурсний потенціал підприємства аграрного сектора, від дрібного товаровиробника до великого аграрного товаровиробника, асоційованого або інтегрованого. Усі компоненти ресурсного потенціалу організації або окремі ресурсні потенціали взаємопов'язані між собою. Сукупний потенціал ресурсів, задіяний у кожному виробничому процесі, у рамках організації, становить його «виробничий потенціал».

Сформувати збалансований ресурсний потенціал для організації в цілому на певний період практично неможливо. Реально можна і потрібно вирішувати цю проблему для досягнення конкретних виробничих цілей з урахуванням максимальної віддачі кожного виду ресурсу окремо. Вибір найкращого варіанта із сукупності альтернативних за задалегідь визначеними параметрами здійснюється у рамках ресурсних можливостей [4].

Ступінь ефективності використання ресурсного потенціалу галузі, суб'єкта господарювання або територіального формування багато в чому залежить від обґрунтованості застосовуваних відповідних систем показників. Об'єктивна інформація про кількісну і якісну оцінку ефективності мобілізації ресурсного потенціалу і ступеня його використання дозволяє адекватно керувати ними на всіх стадіях його формування, оновлення, розвитку та включення у виробництво. Ефективність використання кожного виду ресурсів, ураховуючи специфічні свої особливості, оцінюється за допомогою конкретної системи показників. Основними критеріями ефективності використання ресурсного потенціалу є зростання вартості валової продукції, прибутку від реалізації.

Цілком обґрунтовано, що інтегрованим критерієм ефективності використання ресурсного потенціалу повинна виступати окупність витрат. Узагальнення різних підходів до оцінки ефективності використання ресурсів дозволило виробити авторський погляд до систематизації критеріїв та показників. Пропонована система оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу передбачає п'ять рівнів критеріїв та показників оцінки.

Для об'єктивної оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу можна застосовувати систему показників оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу суб'єкта господарювання. Інтегровані показники можуть бути застосовувані як для визначення ефективності використання ресурсного потенціалу в цілому, так і для визначення ефективності використання окремого виду ресурсів у розрахунку на одиницю ресурсу в натуральному або у вартісному виразі з метою оптимізації.

Використовуючи графічний метод, представимо основні складові оптимізації ресурсного потенціалу аграрного сектора (рисунк 1).

Зважаючи на проведені дослідження, ми дійшли висновку, що в умовах, як склалися, необхідною є орієнтація на зниження залежності аграрного сектора від прямого державного фінансування та активізація системних реформ, орієнтованих на збалансоване поетапне, поступове досягнення економічної незалежності від дотацій та субсидій, забезпечення прозорості взаємовідносин всіх учасників аграрного бізнесу, збереження та

відновлення біологічного потенціалу продуктивних земель, створення умов для збереження екосистем сільських територій.

Рисунок 1. Складові та взаємозв'язок ознак реалізації заходів щодо оптимізації ресурсного потенціалу аграрного сектора економіки на регіональному рівні

Головним орієнтиром реалізації можливостей оптимізації є системний підхід до вирішення соціоекологоекономічних питань розвитку сільських територій, стимулювання сільськогосподарських товаровиробників до активізації розвитку на інноваційній основі.

Висновки та пропозиції. Отже, основою розвитку аграрного сектора є збереження та відновлення ресурсного потенціалу, природно-ресурсних особливостей регіонів, екосистеми як засобу виробництва та важливого елементу системи забезпечення для виробничої сфери. Стимулювання сільськогосподарських товаровиробників до збереження та відновлення ресурсного потенціалу дозволить отримати не тільки економічний, а й соціальний та екологічний ефект, зберегти особливості сільських територій та національні традиції аграрної країни.

Ураховуючи складові формування регіонального валового продукту, питому вагу аграрного сектора, галузеву структуру галузі, ресурсозабезпечення, зокрема концентрацію природно-ресурсного потенціалу, природно-кліматичні фактори регіонів, основна питома вага вартості валової продукції сільського господарства буде сконцентрована у центральному та західних регіонах країни. Власні відмінності має АР Крим, у якій виникає питання концентрації населення у степових зонах, відповідно, пріоритетність розвитку аграрного сектора буде зконцентрована на стимулювання населення до збереження на сільських територіях. Однією із важливих проблем для вирішення залишається забезпечення виробничих та соціальних потреб у водних ресурсах. Подібна ситуація та недовірність реформ привела до того, що тільки протягом 2010 року кількість сільських населених пунктів степової зони АР Крим скоротилась на 8 одиниць.

Тому одним з пріоритетних напрямів ефективного використання ресурсного потенціалу є коригування, розробка і систематизація нормативів і формування нормативної бази ефективного використання ресурсного потенціалу. Нормативна база повинна формуватися індивідуально для кожного агропромислового формування з урахуванням конкретних виробничо-економічних умов його господарювання. Вона повинна включати нормативи оцінки значущості елементів ресурсного потенціалу, раціонального формування за складом і структурою, оптимальні пропорції і нормативи ефективного використання.

Перспектива подальших досліджень. Проведені нами дослідження надають можливість зазначити, що переважна частка підприємств аграрного сектора, особливо сільськогосподарські товаровиробники, використовують наявний ресурсний потенціал неефективно з економічної та екологічної точки зору. Особливої гостроти набуває проблема щодо забезпечення дотримання екологічних норм у використанні природно-ресурсного потенціалу сільських територій. Концентрація промисловості у регіонах безпосередньо впливає на рівень екосистем, що має негативний вплив на формування екологорієнтованого аграрного сектора.

Формування оптимізованого або збалансованого ресурсного потенціалу підприємств аграрного сектора є складним і комплексним завданням, на практиці ця проблема вирішується для досягнення конкретних виробничих цілей з урахуванням максимальної віддачі кожного виду ресурсу окремо. Вибір найкращого варіанта із сукупності альтернативних за заздалегідь визначеними параметрами здійснюється у рамках ресурсних можливостей підприємства. Варіативність використання ресурсів пояснюється як спосіб поєднання технології з ресурсами у виробничому процесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Державна цільова програма розвитку села до 2015 року. Постанова КМУ від 19.09.2007 р. № 1158.
2. Вишнеvsька О.М. Ресурсний потенціал підприємств сільських територій // [Монографія]. — Миколаїв, 2009.— 248 с.
3. Смагин Б.И., Акиндинов В.В. Эффективность использования ресурсного потенциала в аграрном производстве / [Научное издание]. — Мичуринск: Издательство МГАУ, 2007.— 150 с..
4. Ведещина Г.В. Стратегические направления развития инновационной политики в агропромышленном комплексе / Г.В. Ведещина // Современный менеджмент как ключ к подъему экономики региона. Сборник научных трудов. Выпуск 8 — ОРАГС, 2007. — С.15-19.